

פרוטוקול מס' 140
מישיבת ועדת העבודה ביום ד' ז' בניסן תשל"ה - 19 במארס 1975 בשעה 8.30

נסח ו:

חברי הוועדה:

ש. ארבל-אלמוזלינו - יו"ר
א. אבטבי
ח. אבו רביעה
י. ז'. אמיר
מ. גז
ה. זיידל
י. דרניצקי (יודין)
ד. לוי
א. מויאל
ס. אלזועבי

מוזמנים:

שר החינוך והתרבות א. ידלין
מר קופלביץ - משרד החינוך
ב. גור-אריה - לשכת היועץ לעניני ערבים

מזכיר הוועדה:

י. שמרון

רשמה:

מ. הלנברג

סדר-היום:

מצב האזרחים הערביים במדינה - הצעה לסדר-היום
של חבר-הכנסת ס"ף-אלדין אלזועבי

Blas

(נתקבל ד"ק 10.4.75)

מצב האזרחים הערביים במדינה - הצעה לסדר-היום של חבר-הכנסת סוף-אלדין אלזועבי

היו"ר ש. ארבלי-אלמוזלינו: אני מתכבדת לפתוח את הישיבה. אני מקדמת בברכה את שר החינוך והתרבות להופעתו לפני ועדת העבודה, דבר שאנחנו לא רגילים לו. אנחנו שמחים על ההזדמנות הזו ומודים לו שנענה להזמנתו.

הנושא העומד על סדר היום של ישיבתנו הוא מצב האזרחים הערביים במדינה, הצעה לסדר היום של חבר-הכנסת אלזועבי. הוועדה החליטה לדון בנושא זה מכל האספקטים, ביחוד עניני החינוך. ידוע לנו שוועדת החינוך מייחדת ישיבות לענין זה, אבל מכיוון שההצעה לסדר היום הועברה אלינו החלטנו לא לפסוח על החוליה הזאת, שהיא חשובה ביותר במגזר הערבי.

שר החינוך התרבות א. ידלין: גבירתי היושבת-ראש, חברי הכנסת. ברצון אמסור, בסקירה קצרה, על הנעשה בשטח החינוך במגזר הערבי במדינת-ישראל. אחרי, ברשותכם, יוסיף וישלים מר קופלביץ, מנהל המחלקה לחינוך במגזר הערבי. אם תהיינה שאלות - נשיב עליהן ברצון.

לפני שאני נכנס לפרטים אעיר מספר הערות כלליות. קודם כל צריך לציין, כי החינוך במגזר הערבי, מאז קום המדינה, הוא כמעט יצירה של יש מאין.

התפתחותו של החינוך בכלל במדינה היא די מרשימה ובכל-זאת אנחנו מותחים הרבה ביקורת על עצמנו, ובצדק, כי אחרת לא נתקדם. אבל אם נעסוק בהשוואות עם הנעשה במסגרת החינוך במדינות מערב אירופה, שהן מדינות מודרניות-מתועשות, מתפתחות מבחינה מדעית, אנחנו יכולים לצאת מכל השוואה כזו בכבוד ולהיות גאים על ההישגים שלנו.

למשל: בני גיל 14 - 18 במדינת-ישראל, קרוב ל-80% מהם לומדים. אין דבר כזה בגרמניה המערבית או צרפת.

בגלל המצוקה הכלכלית אנחנו מהססים להגשים חוק חינוך חובה בכיתה י', אבל מדינות שאין להן בעיות בטחון הגורמות למצוקה כשלנו טוענות שדבר זה איננו ניתן לביצוע, כי אי-אפשר לחייב הורים לשלוח את ילדיהם לבתי-הספר.

במגזר הערבי ההתפתחות היא מרשימה במיוחד מפני שהתחלות היו כמעט מאפס. האינטליגנציה הערבית ברחה ועם הקמת המדינה היינו צריכים להתחיל להתחלה בענין מורים, ספרים וכו'. דווקא נוכח ההישגים שהיו במגזר הערבי, לפי דעתי, בולט החסר. כל מי שמבקר בחינוך במגזר הערבי ומכיר את המתרחש במגזר היהודי - רואה נקודות תורפה.

אחד הנושאים המרכזיים שהחלטתי לתת לו עדיפות מודגשת הוא החינוך במגזר הערבי. יש דברים שאינם ניתנים לביצוע בטווח קצר, אבל מה שנוגע לתחום הבנייה - זה אחד הדברים שבוויכוחים עם האוצר התעקשתי ואמרתי שאנחנו מוכרחים עכשיו, דווקא בשנה זו, לתת קפיצה קדימה בתחום הבינוי במגזר הערבי.

יש לנו בעיות חינוכיות קשות במגזר הערבי, שאינן קשורות באספקט הכספי אבל הן משפיעות על האווירה במערכת החינוך ועל התפתחותה.

החינוך במגזר הערבי הוא חינוך בחברה משתנה בקצב מהיר. תהליכי שינוי קדחתניים עוברים על החברה הערבית ומשפיעים ומכבידים. מסגרות מתמוטטות, המשמחה הגדולה, התפילה קצת להתפורר

שר החינוך והתרבות א. ידלין:

אינני צריך לומר לחברי הכנסת, שאין אדם ואין חברה ללא ערכים וללא נורמות. אי-אפשר לעשות עבודת חינוך במסגרת שמבחינה ניהולית היא בהתרוכפות. ובזה לא הכל. על המגזר הערבי משפיע במיוחד ובמלוא החומרה הסכסוך היהודי-ערבי והשאלה הגדולה היא מה הן המטרות החינוכיות של החינוך במגזר הערבי במדינת-ישראל. גם המורים, ועוד יותר התלמידים, מתלבטים בשאלה של הזהות העצמית שלהם, מה הם בעצם. אגב, הבעיה הזאת של הזהות העצמית קיימת גם בחינוך היהודי. הרבה צעירים יהודים שואלים את עצמם: מה אנחנו? יהודים? ישראלים? האם היותנו ישראלים היא תוצאה של היותנו יהודים או שזה מנוגד להיותנו יהודים. אנחנו יודעים מהפסיכולוגיה של הזהות העצמית של האדם יכולים להיות כמה מרכיבים. אדם יכול להיות גם יהודי וגם ישראלי. בחינוך היהודי אנחנו אומרים שהבעיה היא לחזק את הזהות היהודית. במגזר הערבי ההחלטות היא בין המרכיב הערבי למרכיב הישראלי. השאלה - האם יש סתירה בין שני המרכיבים האלה. בקרב הדור הצעיר - האם הוא יכול להיות גם ערבי וגם ישראלי. מכל מקום, הבעיה בחינוך במגזר הערבי היא לחזק את המרכיב הישראלי בזהות העצמית של הדור הצעיר הערבי. אנחנו רוצים להגיע לכך שהעובדה שהוא רואה את עצמו ערבי - ואין לנו שום כוונה לפגוע בזה - לא תהיה על חשבון נאמנותו למדינת-ישראל.

אני לא צריך להזכיר שנקודת המוצא שלנו

היתה - וזו היתה המשאלה של האוכלוסיה הערבית - שכל מיעוט ישמור על יחודו. צריך להעמיד במרכז את התרבות הערבית, הדרוזית - כל מיעוט יהיה על פי מושגיו ותרבותו. אנחנו מכירים בכך שאנחנו חברה פלורליסטית, אבל אנחנו מצפים שגם המורים וגם התלמידים יהיו נאמנים למדינת-ישראל. אנחנו דורשים מהמורים במגזר הערבי לא פחות משאנחנו דורשים מהמורים במגזר היהודי, שיבצעו את המטרות של חוק חינוך חובה, ואותה מטרה לחנוך לנאמנות למדינה חלה על כל אזרחי המדינה. אנחנו לא תובעים מהאזרחים הערביים התגייסות לצבא, מתוך גישה הומנית, לא להעמיד אותם בסיטואציות נגד בני עמם, אבל הדרישה היא נאמנות למדינת-ישראל בפועל ממש בכל התחומים. חובת המורה הערבי לחנוך את התלמידים הערביים לאזרחות טובה במדינת-ישראל תוך כיבוד החוק, תוך הבנת האינטרסים המשותפים של אזרחי המדינה, בלי לפגוע בקווי האופי התרבותיים של הערבי הישראלי. המיעוט הערבי רשאי להיות לפי תרבותו, אבל הוא צריך לטפל את היסודות הישראליים בחינוך. וזה לא קל. לא קל לקיים מערכת חינוך על אף המתח והקונפליקט שבו אנחנו נמצאים. על רקע זה יש לפעמים מתחים וזה מעכב קצב של התפתחות. לצערנו, יש אינטליגנציה ערבית שאולי היתה יכולה להשתלב במערכת החינוך, אבל ידוע לנו שהיא לא תהנה לנאמנות. העובדה שיש אינטליגנציה ערבית אשר רואה את ערבותה בניגוד למדינת-ישראל - יש מקרים שאנחנו יודעים שאנשים מזדהים עם אש"פ - מכבידה על ההתפתחות הרצויה, כפי שהיתה רצויה לנו במגזר הערבי.

הערה כללית נוספת היא, שדווקא במגזר

הערבי יש ניגוד בולט בין ההתפתחות של רמת החיים של הפרט לבין ההתפתחות של רמת השירותים. בדרך-כלל מדינה מתקדמת היא מדינה הדואגת לכך שקצב ההתפתחות של רמת השירותים החברתיים יהיה מהיר יותר, אינטנסיבי יותר מאשר קצב העליה ברמת-החיים.

א. מויאל:

זה לא קרה בשום מדינה.

שר החינוך והתרבות א. ידלין:

אצלנו זה קרה בשנות החמישים. באו עולים, הם התגוררו במעברות, היה צנע וקיצוב ואז החלטנו על חינוך חובה חינם במשך תשע שנים, מה שעדיין לא היה בשוודיה. עד היום יש בה חינוך חובה חינם במשך תשע שנים, ואילו אצלנו הוחלט על חינוך חובה חינם לגילים 5 - 14. כאמור, בשנות החמישים, בסיטואציה של אוכלוסיה מעטה, בתקופה של צנע, על אף העובדה שהחקלאות לא פרנסה, בלי שיכונים לתושבים, באנו ואמרנו: חינוך חובה חינם, והתחיל תהליך של בניית מבנים לבתי-ספר לפני הקמת שיכונים. זה היה אחד הביטויים המובהקים לדאגה לרמת השירותים ולא לרמת חיים. כיום המצב במדינת-ישראל הוא הפוך: עברנו תשעה חודשים של הקפאת הבנייה של בתי-ספר ולא הקפאנו בניית שיכונים. במשך תשעה חודשים לא נבנו מבנים לגני ילדים ולא הוקמו מבנים לבתי-ספר כאשר מצב זה מעמיד אותנו בפני סכנה של משמרת

שר החינוך והתרבות א. ידלין: אני חוזר לענין של המגזר הערבי. אני רואה את הבעיה הקשה ביותר במגזר כיום דווקא על רקע ההתפתחות העצומה של רמת החיים שבאה לכפרים הערביים ולישובים הערביים. מי שבא כיום לישובים הערביים מתרשם מהבנייה האינטנסיבית בהם, מהווילות, במובן הטוב, כי מתגוררות בהן משפחות גדולות שקודם גרו בחנאי מגורים של צפיפות והיום עברו לתנאים מרווחים, הוא רואה את הסנדריס ליד הבתים, את אנטנות הטלביזיות, אלא שעדיין אין התפתחות כזו בקידום רמת השירותים החברתיים.

אנחנו לא רוצים להיות מדינה טוטאליטארית. שלטון מרכזי הוא דבר הכרחי. הדאגה לבינוי ושירותים אדמיניסטרטיביים היא ענינם היום יומי והשוטף של הרשויות המקומיות, אשר מוכרחות להעמיד ענין זה במרכז תשומת הלב שלהן. הן צריכות לגייס אמצעים מהמסים, הן צריכות לקבל הלוואות, והן מקבלות הלוואות, והן צריכות לגייס קבלנים להחשת הבנייה. לפעמים אני עומד בפני פראדוקסים, שאני מקבל כסף מהאוצר אבל לא בונים בגלל בטלנות. אני חושב שעל רקע רמת חיים צנוחה יש סיכוי לקדם את רמת השירותים.

אלה היו כמה הערות כלליות. ברשותכם, אתן כמה נתונים סטטיסטיים על התפתחות החינוך במגזר הערבי מקום המדינה. בשנת תש"ט-1949 היו במגזר הערבי 46 מוסדות. כעבור עשר שנים, בשנת תשי"ט-1959 - 138 מוסדות, בעיקר בתי-ספר וגם גני ילדים לחינוך חובה. בשנת תשכ"ט-1969 הגיע מספר המוסדות ל-231, ובשנת תשל"ד-1974 - ל-367. מספרים יותר אופייניים מתייחסים למשרות הוראה ותלמידים. בשנת תש"ט-1949 היו 186 משרות הוראה, עשר שנים אחר-כך, בשנת תשי"ט-1959 - 1388 משרות הוראה, בשנת תשכ"ט-1969 - 2540, ובשנת תשל"ד-1974 הגיע מספרן ל-5772. עם הקמת המדינה היה מספר התלמידים במגזר הערבי 11.130. כעבור עשר שנים, בשנת תשי"ט-1959 - 43.500, בתשכ"ט-1969 - 103.000, ובשנת תשל"ד-1974 - הגיע מספר התלמידים ל-140.000. לשם השוואה: בקרב הישוב היהודי גדל מספר התלמידים מאז קום המדינה עד היום פי 7, ובחינוך הערבי - פי 13. הגידול במשרות הוראה במגזר הערבי, מאז קום המדינה עד היום, הוא פי 31. בגני הילדים חל גידול של פי 14, בחינוך היסודי - פי 10, ובחינוך העל-יסודי - פי 11. במסגרת החינוך העל-יסודי למדו במגזר הערבי עם קום המדינה 14 תלמידים, כעבור עשר שנים הגיע מספרם ל-2000, וכיום הוא מגיע ל-13.000. כולל מזרח ירושלים.

מר קופלביץ: במזרח ירושלים יש כ-12,000 תלמידים מחוץ ל-140.000.

שר החינוך והתרבות א. ידלין: זה גידול משמעותי. האוכלוסייה גדלה מ-650.000 ל-3.5 מיליון, זאת אומרת פי 5.5, אם לא נכלול את מזרח ירושלים. מערכת החינוך כולה גדלה בממוצע פי 8, החינוך העברי - פי 7 והחינוך הערבי - פי 11. כאמור, במידה רבה יש כאן יצירה של יש מאין.

הנורמות של חינוך חובה חלות על כל אזרחי המדינה, אלא שבחובה בלבד אי-אפשר לכפות, ואמנם, יש לציין את ההתקדמות שחלה בביקור הבנות הערביות בבתי-הספר. אחוז הבנים בין תלמידי בתי-הספר במגזר הערבי הוא 54% ובמגזר היהודי - 49.6%. אין ספק שיש כמעט חינוך חובה מלא כלפי הבנים וכ-98% כלפי הבנות. בשנת תשל"ד - אין לנו סטטיסטיקה על השנה - אני מניח שחל גידול.

באוכלוסייה הערבית יש ריבוי דמוגרפי. בדרך-כלל אומרים שמערכת החינוך בחברה המודרנית עומדת כיום בפני בעיית ההתפוצצות הכפולה: מצד אחד התפוצצות של אוכלוסיית התלמידים, הגידול העצום של אוכלוסיית התלמידים הרוצים להיקלט במערכת החינוך גם בשלבים הגבוהים, ומצד שני ההתפוצצות של הידע המדעי אשר מכפיל את עצמו כל שבע שנים. כשמדברים על מורים שסיימו את האוניברסיטה לפני עשרים שנים - הם חיים בעולם שהידע הכפיל את עצמו פי 4, 6, 8. הקושי של החינוך הוא איך לקלוט את מספר התלמידים ולא לפגור אחרי ההתפתחות של הידע המדעי.

שר החינוך והתרבות א. ידלין:

החינוך במגזר הערבי הוא דוגמה שעמדה בפני הבעיה של ההתפוצצות הכפולה הזאת - הגידול במספר התלמידים, מ-11.000 ל-121.000 בלי מזרח ירושלים, תוך 25 שנים, והבעיה של צוות מורים אשר מסוגלים להתמודד עם הידע של חברה מודרנית. בשנת תשל"ד-1974 היו בגני הילדים במגזר הערבי 16.000 תלמידים, ובבתי-הספר היסודיים - 104.100 תלמידים. אני שמח לציין שיש כבר גם דיפרנציאציה של בתי-ספר מיוחדים ובתי-ספר לנערים עובדים - הכל במסגרת החינוך היסודי. בחטיבות הביניים שבמגזר הערבי יש 6.600 תלמידים, בבתי-הספר התיכוניים - 11.400 תלמידים, בבתי-ספר מקצועיים - 1.450 תלמידים, בבתי-ספר מקצועיים - 603 תלמידים, ובבתי-ספר למורים ובתי-מדרש למורים - 600 תלמידים. כל זה נוסף ל-140.700 תלמידים, שהזכרתי קודם.

בציבור הגדול הזה מטפלים 6.570 מורים, ומספר המוסדות, אם נכלול את גני הילדים והסמינרים וחטיבות הביניים, מגיע ל-670.

כשמדברים על חינוך במדינת-ישראל הרי זה המערך הארגוני הגדול ביותר - מיליון תלמידים ב-6.500 קמפוסים, ו-50.000 מורים. כל נפש שלישית במדינת-ישראל נמצאת במערכת החינוך. ובמגזר הערבי - אם האוכלוסיה הערבית במדינת ישראל היא כחצי-מיליון, 440.000 בלי מזרח ירושלים, נמצא כי שליש מהאוכלוסיה לומדת.

נכון שאחוז התלמידים הערביים הלומדים במסגרת החינוך העל-יסודי איננו כמו באוכלוסיה העברית. אילו היינו מגיעים במגזר הערבי לאותם הישגים כמו במגזר היהודי, היינו מגיעים לכך שכל אדם שני הוא לומד. כאמור, התחלנו ביש מאין במגזר הערבי, אבל החינוך במגזר הערבי מפגר בהשוואה לחינוך במגזר היהודי - כלומר, יש חצי כוס מלאה ויש חצי כוס ריקה. צריך לראות את שני הצדדים.

בחינוך היסודי הגענו פחות או יותר ליציבות, כי חוק חינוך חובה כולל כמעט את כל הילדים. הסיוע הוא בגידול במסגרת שאיננו חוק חינוך חובה. בשנת תשל"ד-1974 נפתחו 3 בתי-ספר, נוספו 700 מורים ש-230 מהם הם בוגרי סמינר והיתר בוגרי אוניברסיטאות או תלמידי אוניברסיטאות וחלקם בוגרי בתי-הספר התיכוניים. זאת אומרת, הגידול הצפוי הוא במורים, יותר מאשר בהגדלת מספר בתי-הספר המפוזרים בכל רחבי המדינה.

במסגרת החינוך היסודי אנחנו מתחילים לגוון את מסגרות החינוך, והזכרתי כבר את החינוך המיוחד. השנה נכנס מפקח מיוחד למסגרת החינוך המיוחד, כי כאשר מרחיבים את המערכת מתחילות להתעורר בעיות של הילדים קשי החינוך. אנחנו רוצים להעזר בטלביזיה הלימודית, אלא שהרשות המקומית עלולה לגלות אזלת יד בקניית המכשיר או בחיבור חשמל לבית-הספר וזה מעכב. במסגרת הטלביזיה הלימודית אפשר ללמוד אנגלית, טבע, שרטוט טכני, ויש תכניות לגיל הרך. אנחנו עושים כל מאמץ להחדיר תכנית במדעי טבע גם לגיל הרך, תכנית מודרנית.

יש ידע מדעי אדיר וחדש. אחת הבעיות של מערכת החינוך היא לא ללמד ידע שהתיישן. לא חשוב ללמד פרטים, כי פרטים מתיישנים, אלא צריך להבין מה הוא מדע, מה הוא חוק, כיצד יודעים שחוק הוא בר-תוקף, וכו'. חלק של המורים לא עברו אוניברסיטאות ולכן חשיבותה של הטלביזיה והתכניות שאנחנו מפתחים במרכזים ארציים במדעי הטבע, עם אנשי מדע. אנחנו הולכים עם תכניות כאלה אפילו לגני ילדים והדבר מתחיל להכנס גם במסגרת המגזר הערבי. הקפיצה הגדולה תהיה בשנת תשל"ה-1975. אנחנו שמים עכשיו דגש מיוחד במגזר הערבי. יש מורים מנחים, אשר ידריכו את המורים המלמדים לפי תכנית זו.

הבעיה בחינוך הערבי היא בתחום החינוך העל-יסודי, ופה יש יצירה של יש מאין. אי-אפשר לבנות חינוך על-יסודי לפני

שר החינוך והתרבות א. ידלין: באוניברסיטאות יש כיום בין 1,500 ל-1,700 סטודנטים ערביים. זה מספר רציני על רקע העובדה שאין מערכת מבוססת לחינוך על-יסודי. יש 32 בתי-ספר תיכוניים עיוניים, 20 בתי-ספר מוניציפליים, 12 בתי-ספר עדתיים, 4 בתי-ספר מקצועיים ו-2 בתי-ספר חקלאיים. הבעיה שאני רואה בבתי-הספר התיכוניים היא העובדה שמגמות הלימוד בהם הן בדרך-כלל הומניות בלבד, כגון: ספרות, תרבות, האיסלם וכו' ואין מגמות ביאלוגיות או ריאליות, או שהן מעטות.

מה היעד לשנים הקרובות? - להרחיב את המגמות של המדעים המדויקים במגזר הערבי. זה מחייב בניית מעבדות, רכישת ציוד מתאים על-ידי הרשויות המקומיות, הרגום ספרי לימוד מעודכנים במדעי הטבע, והכרשת מורים.

בעיה נוספת בתחום החינוך התיכון היא החינוך המקצועי. בשנים האחרונות אנחנו מנסים להתקדם בנושא זה. בשנה שעברה מונה מרכז בחינוך הטכנולוגי במגזר הערבי, עוזרים לו שלושה מפקחים, כל אחד בשליש משרה. יש 6 בתי-ספר בתחום המקצועי ו-5 בתי-ספר מקיפים שבהם נתיב טכנולוגי. בסך-הכל יש בשנה זו בחינוך המקצועי 2,587 חלמידים מהם קרוב ל-1,000 בנות כאשר מגמות הלימוד הן תפירה, כלכלה בית ועבודות משרד - לבנות, חרושת עץ, מכניקה ומכונאות רכב - לבנים. בגלל המגוון המצומצם של המגמות לא רבים הסונים אליהם. פה אני רואה את היעדים הגדולים העומדים בפנינו - להעמיק את התודעה של החינוך הטכנולוגי בבית-הספר היסודי, להכשיר מורים ומדריכים, להקים סנדאות, לגוון מגמות, להעמיק את ההדרכה למורים ולמדריכים.

רצוני לומר דבר שאני מחשיב אותו מאד, כי אני רואה לו חוצאות לעתיד - העובדה שבמרכזיות הפדגוגיות פתחנו מדורים לשרת את המגזר הערבי. יש לנו 7 מדורים ערביים במרכזיות הפדגוגיות. בכל אחד מהם יש יועצים, ניכרת פעילות ענפה בהפעלת עזרי לימוד נוספים בשפה הערבית, וזה לא פשוט, בהכנת חומר, בתרגום חומר, והם משמשים מרכזים להשתלמויות של המורים. אצל המורים ניכרת התלהבות להכיר את המרכזיות הפדגוגיות ולהפיק מהן מלוא התועלת, ויש מגמה לפתח לא רק מה שיש במרכזיות. מדאיגה אותנו העובדה שאין מפקח מרכז להוראת האמנות והציור ומקצוע זה מוזנח. נעשה אמנם משהו במסגרת המרכז הפדגוגי בירושלים, טפלו בנושא הכתב הערבי אבל פה אנחנו מודעים יותר למחצית הכוס הריקה.

שנת תשל"ה-1975 היא שנה של התקדמות מובהקת, קיימת עבודה של ועדות להכנת תכניות לימודים. יש ניסוי מבוקר של הוראת עברית בכיתות ג', ד' וה'. אנחנו עוסקים גם ברביזיה של תכניות הלימודים בספרות בכיתות ז' - י"ב. אין לי ספק שאנחנו צריכים להקנות לנוער הערבי בישראל את הכרת תרבותו. יש בארץ דרוזים, מוסלמים ונוצרים. כל סקטור צריך להכיר את תרבותו ודתו. יחד עם זאת היינו רוצים שההיסטוריה הערבית, למשל, תילמד בבית-הספר הערבי על רקע תולדות המזרח-התיכון בכלל, תרומת המזרח-התיכון לתרבות העולמית, ואנחנו מחשיבים מאד שהדור הצעיר הערבי יכיר את הרב-גווניות של העמים אשר נוצרו באיזור זה. אנחנו רוצים שתולדות האיסלם יילמדו תוך הבלטת הערכים האנושיים. נדמה לי שצריך להדגיש את הקשר בין היהדות ובין הנצרות והאיסלם, להראות את נקודות המפגש ולא רק נקודות השוני. כאשר מלמדים תולדות ארץ-ישראל, אנחנו מבקשים להדגיש את רציפות הישוב בארץ. פעם לימדנו יותר מדי ספרות עברית. הערבים רוצים אמנם ללמוד עברית אבל אולי הגזמנו בענין הספרות. אין ספק כיום שאם מלמדים ספרות עברית, לא צריך ללמד את תולדותיה, אלא לקחת קטעים שיש בהם נכסים מחנכים, מעבר ללשון שבה נוצרו.

תכניות הלימודים זה בעיה רצינית - אין להרכיב תכניות לימודים אשר מצד אחד מחנכות לנאמנות למורשתו והכרתו הלאומית, ומצד שני - להיות אזרח טוב למדינת-ישראל, להתחנך על שלום ועל הכרה שהוא יחיה במדינה יהודית פלורליסטית אשר מכירה בחינוך של הלאומים החיים בה.

אין ספק שהעתיד של החינוך במגזר הערבי תלוי בכח האדם בהוראה. אפשר לקיים חינוך כבתיים לא מרווחים, עם פתוח

שר החינוך והתרבות א. ידלין:

אני מוכרח לציין שבשטח של הכשרת מורים יש לי סיפוק ולכן התקוה הגדולה לעתיד.

יש שני בתי-מדרש למורים, אשר מהווים מקור למורים מוסמכים במגזר הערבי. יש בעיה של מורים בלתי-מוסמכים במגזר היהודי. עד היום במגזר היהודי, בגלל ההתפוצצות של האוכלוסיה, יש מורים לא-מוסמכים. השנה קלטנו 1200 מורים בלתי-מוסמכים, שלא סיימו לימודם בסמינר. הוא הדין במגזר הערבי. כאמור, כיום יש 2 בתי-מדרש למורים ערביים, והשנה חלה התפתחות חשובה: בחיפה נבנו שלוש כיתות נוספות וכיום אפשר לקלוט 7 כיתות במחזור. בית-מדרש אחד הוא בחיפה והאחר - הועבר מיפו לבנין יפה באיזור כפרי - "הדר-עם". אני מציין שישוב יהודי הסכים לקלוט את הסמינר הזה, ואומרים לי שהנסיון הצליח. יש שם חדרי כיתות - אפשר לקלוט חמש כיתות א', וחדר-שבע.

היו"ר ש. ארבלי-אלמוזלינו:

האם בתי-המדרש מיועדים לבנים ולבנות?

שר החינוך והתרבות א. ידלין:

כן.

היו"ר ש. ארבלי-אלמוזלינו:

האם יש שם גם תלמידים בדואים?

שר החינוך והתרבות א. ידלין:

לא.

השנה פתחנו כיתת סמינר לבנות ממזרח ירושלים, במסגרת הסמינר על-שם דוד ילין בירושלים.

בסך-הכל יש היום 700 תלמידים במוסדות להכשרת מורים, לעומת 570 בשנה שעברה. נבדקת האפשרות לכיתת סמינר לבחורים בדואים, בבאר-שבע.

יאחרון אחרון - ענין המבנים. בתחום

זה אנחנו נמצאים בפיגור בולט, שהוא תוצאה של ההתפוצצות הגדולה של האוכלוסיה. אני יכול להצטער שבשנות השפע לא נעשה מספיק. יחד עם זאת עלי לציין שהחלטתי כי הבנייה במגזר הערבי תקבל עדיפות דווקא בתקופת המצוקה, ואני מקווה שייזקף לזכותי שעל אף המצוקה בבנייה, הרי עם התפשרה של צו ההקפאה, מ-1 באפריל 1975, לגבי גני-ילדים ובתי-ספר - אני מקווה שהממשלה תחליט שמוחר להתחיל לבנות גני ילדים ובתי-ספר חדשים - ניחן תנופה גדולה לבנייה במגזר הערבי, הכל כמובן יחסית לעומת מה שהיה. יחדנו עשרות מיליונים לירות לתכנית בנייה טרומית מהירה ויפה במגזר הערבי.

היו"ר ש. ארבלי אלמוזלינו:

באיזה מקומות?

שר החינוך והתרבות א. ידלין:

מר קופלביץ יעמוד על כך.

אני סבור שצרכי הבנייה במגזר הערבי מחייבים השקעה של חצי מיליארד לירות. חשבתי על חכנית עשר - כל שנה 50 מיליון לירות - כדי לפתור במשך עשר שנים את הבעיה. אני מנסה, למרות המצוקה, לעמוד בזה כבר בשנה הראשונה.

ולאחרונה, אחרונים אחרונים חביבים - הבדואים בנגב. כדי לקיים את פיתוח מוסדות החינוך של הבדואים בנגב, יש מפקח אשר גר בבאר-שבע. בראשית שנה זו העברנו את הטיפול בחלק של הנושאים ללשכה בתל-שבע, ואנחנו מקווים שתוכל להתמודד עם המשימה הזאת. אמנם, יש לי הרגשה שיש תוצאות - הנשירה הולכת וקטנה. יש הגדלה ניכרת במספר הכיתות - 190 לעומת 171. פתחנו השנה גם כיתות גן ונבנות כיתות נוספות, עשרות כיתות נוספות בבנייה. השלמנו את הריהוט בבתי-הספר. הרחבנו את הציוד הלימודי. בתל-שבע נפתחה כיתה לנסיון. יש 200 מורים בבתי-הספר בנגב, רובם באים מחוץ לנגב, מהצפון וממזרח ירושלים. 134 הם מחוץ לנגב ורק השאר הם מהנגב. זה מביא אותנו למחשבה - כיתה להכשרת מורים מקרב הבדואים.

לא פשוט לפתח חינוך בקרב שבטים מפוזרים, ועם כל הנטייה להשתכנות קבע הם בכל-זאת נוודים. אנחנו יכולים להיות גאים שבמדינת-ישראל. בכל שנת לימודים נפתחים בתי-הספר בכל חלקי המדינה. עד אחרון

שר החינוך והתרבות א. ידלין:

אם לסכם: יש התפתחות בלתי-רגילה. אני חושב שהמבחן של החברה הישראלית הוא היחס למיעוט. זה המבחן של העם היהודי, שהיה מיעוט בכל תולדותיו. אילו היה שלום, אילו האמצעים שהולכים לבטחון היו עומדים לרשות השירותים החברתיים - היינו מחוללים גדולות ונצצות, נוכח מה שעשינו. אילו היו לנו האמצעים הגדולים, המושקעים, לצערי, בכטחון, אפשר היה לעשות דברים אדירים. אף-על-פי-כן נעשה הרבה, אם כי הרבה חסר. זה כר נרחב לפעולה. אני מאמין שלמרות המצוקה קצב הפתרון במגזר הערבי יהיה מהיר יותר ומוחשי מאשר במגזר היהודי. במגזר היהודי מבקשים לקצץ, לסגור כיתות - במגזר הערבי אנחנו מרחיבים. אני חושב שזה לכבוד ולתפארת מדינת ישראל.

היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו:

תודה רבה לשר החינוך והתרבות על הדברים המעניינים שהביא לידיעתנו.

ס. אלזועבי:

גם אני מודה לשר החינוך והתרבות על הפרטים שהשמיע ביחס להתפתחויות שנעשו במשך השנים.

בדברי במסגרת ההצעה לסדר היום נגעתי בדברים אלה, שר החינוך והתרבות היה נוכח באולם המליאה שמע את הדברים מפי ובוודאי קרא גם הדברים בפרוטוקול.

ברשות שר החינוך עלי לציין שהפרטים, המספרים והתיאורים שהובאו על-ידו אינם מדויגים אותי, אלא מדאיג אותי דבר אחר: האם כל מה שנעשה מנע את ההדרדרות ביחסים בין הערבים והיהודים בארץ? שלשום, כאשר השיך אבו-רביעה בא לכנסת הוא נתקל בהפגנה של נשים וילדים ושמע אותם אומרים: אנחנו לא רוצים ערבים. הוא פנה אלי וסיפר לי על המקרה. אמרתי לו שיש לראות במעשה זה חוסר תרבות. גם מה שקרה לראש-הממשלה בביקורו בנצרת הוא חוסר תרבות, ומה שקרה בחיפה - גם זה חוסר תרבות, אבל מערכת החינוך אחראית לכך, כי היא לא עשתה די בשטח זה וכל מה שעשתה כאילו לא עשתה דבר. אנחנו שולחים תלמידים ערביים לאוניברסיטאות באמריקה - הם חוזרים אמריקאים, אנחנו שולחים תלמידים ערביים לאוניברסיטאות באנגליה - הם חוזרים אנגלים, נשלחים ערבים לאוניברסיטאות ברוסיה - וברור מה המצב כשהם חוזרים, וכאשר נשלחים תלמידים ערביים לאוניברסיטה העברית - הם חוזרים לאומנים ממדרגה ראשונה. מי אחראי לכך? מי נמצאים באוניברסיטה בירושלים? האם יש שם מחלה מדבקת? מה עשו לסטודנט שהגיע אליה ככבשה תמימה?

ד. לוי:

יש שם הרבה יהודים שבעים.

אני סבור שהבעיה שלנו היא יהודית ולא ערבית. כל מה שעושים תלמידים ערביים - מאחוריהם עומדים יהודים. הם מוסתים על-ידי יהודים. אנחנו לא רוצים שאורחים ערביים יהפכו להיות אוהדי אש"פ - אבל גורמים לכך יהודים.

אני חושב שמערכת החינוך איננה מסודרת, ואני מטיל עליה את האחריות למה שקורה. היא מערכת לא מסודרת. מי אחראי למצב שנוצר? צריך להקים ועדה ולחקור את הדברים.

המצב הוא רע מאד. הקשר בין ערבים ויהודים כיום הוא אפס. בכך אשמה מערכת החינוך, שלא ידעה לנצל את האפשרויות. תמיד שמעתי ממנהל המחלקה הערבית, שאין ברצונו להכניס פוליטיקה לחינוך, אבל היא נכנסה.

בדברי במליאת הכנסת עמדתי על הצורך בלימוד השפה הערבית על-ידי היהודים. יהודים צריכים ללמוד את השפה הערבית, כי זה יעזור להם גם בימי שלום וגם בימי מלחמה. הוכחה לכך מה

ס. אלזועבי:

אנחנו, הערבים בארץ, הרגשנו שאנחנו צריכים ללמוד עברית. אנחנו מיעוט - והמיעוט צריך לדעת את שפת הרוב. אבל גם היהודים בישראל הם מיעוט במזרח התיכון והם צריכים ללמוד את שפת הרוב.

בדברי בכנסת ציינתי שאת התלמידים הערביים מלמדים היסטוריה יהודית אבל אין מלמדים אותם היסטוריה ערבית, וכאשר הם מגיעים לאוניברסיטה, נכנסים לסיפריה, הם רואים את הספרים הגדולים המספרים על ההיסטוריה הערבית ושואלים: מדוע הם לא למדו את ההיסטוריה שלהם. ברור שלא היו מרוצים מן המצב.

לפני כחודש קראתי בעתון "מעריב", שבצבא יש מחסור בדוברי השפה הערבית. אני סבור שיש צורך ללמוד את השפה הערבית, לטובת העניין, לטובת הצבא, לטובת הבטחון.

כבוד שר החינוך ציין מספרים על המורים בארץ. רצוני לשאול: כמה מפקחים ערביים יש ומה המנגנון, האם הוא מספיק? יתר על כן, בראש המנגנון עומד מנהל מחלקה יהודי. מנהל המחלקה הערבית במשרד החינוך הוא יהודי - מדוע לא ערבי? שאלה זו נכונה ביחוד היום כשיש משכילים ערביים שלא היו קודם. מדוע עד היום ראש המחלקה הערבית הוא יהודי ומדוע שלא ימנו מפקחים ערביים שיחאימו למספר המורים בארץ? כמה מפקחים ערביים יש, האם מספרם מתאים למספר הרב של המורים? צריך לדאוג גם למנגנון טוב, כי מנגנון חלש איננו יכול לשלוט על העניינים ואז מוכרות שביטה, המורים אינם מקבלים את משכורתם בזמן, ונוצרות בעיות.

אינני רוצה לדבר על בניית בתי-ספר ומועדונים, שר החינוך והתרבות דיבר על כך. אני מודה לו על הנעשה. כשהייתי ראש עיריית נצרת לא היה אפילו בית-ספר אחד במקום - היום יש 6. בשנת 1960 הייתי ראש עיריית נצרת ולא היה בעיר בית-ספר. בניתי 3 - 4 בתי-ספר ותכננתי הקמתם של עוד 3 - 4. זו התקדמות גדולה בבנייה.

י. ז. אמיר:

בשנת 1967, כשהשתתפתי בכינוס של ארגון העבודה הבינ-לאומי, שהתקיים בג'נבה, והבאתי מספרים על ההתקדמות הגדולה בשדה החינוך במדינת-ישראל יצא לי היתר להיות גאה בהישגים. לידי ישבו נציגים ממצרים, לוב, מארוקו, טוניסיה, אלג'יר לבנון, גם בידיהם היו מספרים על הנעשה בארצותיהם, וגם בידי הארגון היו מספרים על אחוז התלמידים הלומדים בארצות ערב לעומת מספר הערבים אזרחי מדינת-ישראל הלומדים בה והמנצלים את השירותים הממלכתיים בשדה החינוך והתרבות במדינת ישראל. אני סבור שמדינת-ישראל עשתה גדולות בשטח החינוך לאזרחים הערביים. סקירתו של שר החינוך והתרבות מעודדת ביותר ויש לומר לו יישר כח.

יש יהודים ויש ערבים המתנהגים שלא כראוי. אנחנו חיים כיום בתקופה של מתחים, בתקופה של דבריש בלתי ברורים, בתקופה המעמידה סימני שאלה רבים. יש אנשים אשר חונכו על ערכים אנושיים והומניים, הם מבינים מה שקורה. אני, למשל, לא הייתי נפגע מאותה הערה שהושמעה באוזניו של חבר-הכנסת אבו-רביעה. אני זוכר שבזמנו, לפני כעשרים שנה היו שכינו את עולי מארוקו "מארוקו סכין". בזמנו היו שנפגעו מכך ואילו היום הם צוחקים למשמע הדברים. המעורבות שלנו בחיי היום יום של המדינה מביאה אותנו להבין מציאות מסוימת כפי שהיא קיימת. לכן, אני הייתי רואה את ההערה שהושמעה כאפיוזודה חולפת. אני יודע שהבדואים בנגב מרגישים מצויין. ההידברות הבלתי-אמצעית בין היהודים והערבים יוצרת מציאות טובה.

אין ספק שצריך ללמוד ערבית. זו שפה יפה. חבל שהפסיקו את שיעורי הערבית לחברי הכנסת. לדעתי, צריך לחדשם.

מדאיגים אותי דבריו של חבר-הכנסת אלזועבי על הסטודנטים הערביים המגיעים לאוניברסיטה העברית והופכים ללאומנים. צריך לבדוק מה קורה שם. יתכן שיש בין כותלי האוניברסיטה יהודים מוסתים ומסיתים. משרד החינוך צריך לרדום את הדררים. אני חתם שיש מוסמה ומששית מהו עליה

כמו שסטונדט היוצא לאנגליה חוזר אנגלי.

ס. אלזועבי:

אין ספק שהמצב הקיים - שמי שנכנס למוסדות שלנו יוצא משם לאומני, ולפעמים לאומני

י. ז. אמיר:

קיצוני, הוא מסוכן. הדרך בין לאומני קיצוני עד לשורות אש"פ היא קצרה מאוד. לכן, צריך לבדוק מה קורה בשטח זה באוניברסיטה.

אני חולק על דבריו של חבר-הכנסת אלזועבי ביחס לכוכבא לוי. היא ניצלה לא רק בגלל השפה, אלא בגלל אומץ לבה לנהל

משא-ומתן.

אילו הייתה מדברת עברית - לא היו מבינים אותה.

ס. אלזועבי:

יכולים היו לדבר אנגלית. אין ספק שצריך ללמוד ולדעת ערבית, זה סיפור אחר, אבל

י. ז. אמיר:

זה לא שייך למה שקרה לכוכבא לוי.

אשר לתכניות הלימודים: גם לי יש טענות.

הגשתי הצעה לסדר היום ביחס לחלקה של יהדות צפון אפריקה בספרי הלימוד. יכולתי לטעון על אפליה ועל שליטתם של האשכנזים. צריך, לדעתי, ללמוד את הטוב מכל מקום ומכל עדה, ומכל עם.

אינני יודע אם הישועה והפתרון יבואו

על-ידי מינוי מפקחים ערביים. הבעיה היא לא מאיזה מוצא יהיה המפקח, אלא מה יהולל האיש המפקח ובאיזו אמונה הוא יבצע את עבודתו. המפקח צריך להיות איש שנושא החינוך יעסיק אותו במשך כל שעות היממה, ובעיני לא חשוב אם הוא יהודי או ערבי, אולי חשוב הדבר מבחינה סטאטיסטית להצגת התמונה, אבל זה לא משנה לענין. אינני גורס נציגות לצרכי הצגת תמונה יפה יותר, אינני סבור שעל-ידי נתינת כמה משרות נשקית את הרוחות, אלא צריכה להעשות עבודה יסודית לעומק - וזאת נעשה.

עלי לציין ששמחתי לשמוע את דבריו של

ח. אבו-רביעה:

שר החינוך והתרבות. אין אנתנו יכולים

להכחיש את האמת, שהחינוך בנגב התקדם. אני זוכר שבשנת 1949 היה בית-ספר אחד בנקב ואילו כיום יש 17 בתי-ספר ובית-ספר תיכון אחד. אני זוכר שבזמנו היה המורה בבית-הספר הולך לבית-הספר ממרחק רב ואילו היום נשתנו הנסיבות. אני סבור שמצבם של המורים בנגב טוב יותר ממצבם של המורים בירושלים, כי יש להם אפשרויות רבות.

שר החינוך והתרבות ציין בדבריו כאילו

הבדואים נודדים ובכל-זאת נפתחים בתי-ספר. רצוני להסב את תשומת הלב לעובדה שעוד לפני קום המדינה חדלה נדידה של הבדואים. עוד ציין כבוד השר שאין תלמידות בדואיות בסמינר למורים. התהילה לה' שרק לפני שנים מועטות התחלנו להקנות חינוך לבנות והדרך פתוחה לפנינו. אם אתם מעוניינים שנקנה חינוך לבנות שלנו - יש צורך בבתי-ספר מיוחדים לבנות ובתי-ספר מיוחדים לבנים.

אשר לסטודנטים באוניברסיטה: עלינו

לזכור שאי-אפשר מצד אחד לפתוח דרך ומצד שני לחסום אותה. אדם שלומד - אי-אפשר לסגור בפניו את השערים, להיפך. קשה לי להאמין שסטודנטים קונים תורה באוניברסיטה ואחר-כך זורקים אבנים לעברה. יש לתת דחיפה ללומדים, שימשיכו ללמוד, ואז לא ילכו בדרך בלתי רצויה. יש התנגשויות אפילו בבית אבל זה לא צריך למנוע מאתנו לקדם את החינוך, להיפך.

אני חוזר ומודה לשר החינוך והתרבות

על דבריו בקשר לחינוך בנגב.

כשבחור נוסע לרוסיה כדי ללמוד - כל

ס. אלזועבי:

הכפר ממנו הוא יוצא צריך להיות קומוניסט

בחורים מגיעים לאוניברסיטה העברית כדי ללמוד רפואה. אנחנו יודעים כמה

ה. זיידל:
 רצוני להודות לחבר-הכנסת אלזועבי שתודות
 לו אנחנו דנים על הנעשה במגזר הערבי.
 ישיבות אלה היו בשבילי בית-ספר שבו למדתי על הנעשה במגזר זה, לחיוב
 ולשלילה. המספרים שמטר לנו שר החינוך והתרבות מרשימים ביותר והופתעתי
 מהם.

לפי המספרים ששמענו נמצא שבבתי-הספר
 החקלאיים והמקצועיים יש מספר מועט של תלמידים. מה הסיבה לכך? האם יש
 אפשרות להרחיב את המסגרת של בתי-הספר החקלאיים והמקצועיים, האם קיימות
 תכניות להרחבה?

ידוע לי שיש מפגשים משותפים בין תלמידים
 בבתי-ספר יהודיים ובין תלמידים בבתי-ספר לא-יהודיים, אלא שפעולה זו איננה
 בתכנון. האם במשרד החינוך יש תכנון למפגשים קבועים משותפים לא רק באמצעות
 תנועת "הצופים", אלא כתכנית.

רצוני להגיד כמה משפטים לחבר-הכנסת
 אלזועבי. אני רוצה ללמוד את השפה הערבית. תודות לוועדת העבודה יש
 פקידה ערבית בשלטון המקומי, אשר נותנת לי שיעור קצר לפני ישיבת ועדת
 העבודה, וזו גם הסיבה שלפעמים אני מאחר לישיבות.

חבר-הכנסת אלזועבי ציין שסטודנט היוצא
 ללמוד ברוסיה הופך את כל הכפר ממנו בא לקומוניסט. זה ההבדל בין הגישה
 של חינוך חופשי וחברה חופשית ובין מה שנעשה שם. בחברה חופשית קשה להפוך
 כפר שלם שיהיה שייך לפלג זה או אחר.

ולבסוף, יש צורך במפגשים משותפים בין
 יהודים וערבים, בחינוך יותר יסודי גם בקרב יהודים וגם בקרב ערבים.

מ. גז:
 התרשמתי עמוקות מהדאגה ומהכאב המעסיקים
 את חבר-הכנסת אלזועבי כאשר ציין לפנינו
 את הדוגמאות של סטודנט הנוסע לאמריקה, לאנגליה או לרוסיה, ולעומתו
 סטודנט היוצא לאוניברסיטה העברית. אינני סבורה שהקמפוס הישראלי אשם
 במצב הקיים. יש אצלנו דעות רבות ומנוגדות - זה מחיר הדמוקרטיה. אדם
 איננו נענש אצלנו על דעותיו. נמצאים באוניברסיטה גם אנשי "מצפן" ואנשי
 "רק"ח".

ס. אלזועבי:
 למה לקרב את הסטודנטים אל החוגים האלה
 ולא לחוגים אחרים?

מ. גז:
 אנחנו חיים בחקופה שאמצעי התקשורת הם
 דינמיים ביותר. הסטודנטים עלולים להיות
 מוסתים גם על-ידי עתונים, כמו "אל קודס". הם קוראים, הם שומעים רדיו,
 והם עלולים להתפס לחוגים בלתי רצויים. מצב זה מחייב אותנו ואת משרד החינוך
 לעשות הרבה יותר ממה שהוא עושה כדי להתמודד עם הבעיה הזאת. המצב הנוכחי
 מחייב את עם ישראל, את משרד החינוך ואת האוניברסיטאות לקיים פעולות הסברה,
 אבל לא על-ידי פרופסורים יהודיים אשר משכורתם משולמת על-ידי ממשלת ישראל
 ובכל-זאת משתתפים בכינוסים של אש"פ, כי הלא שמענו על פרופסור שחק היוצא
 ומסית, ואומרים לנו שבאוניברסיטה הוא רק מלמד חימיה. אבל כאשר שמו מתפרסם
 בעולם, ולצדו גם דעותיו - זו סכנת נפשות.

אני מצטרפת לחבר-הכנסת אלזועבי ופונה
 לשר החינוך והתרבות בבקשה שתעשה פעולה אפילו מעל ליכולת, כדי להתמודד
 עם הבעיה.

הערכת חמיד אצל חבר-הכנסת אלזועבי
 את נאמנותו למדינת-ישראל. אנחנו צריכים לראות בו ובשכמותו דוגמה של
 אנשים נאמנים לעמם ונאמנים למדינתם. זו צריכה להיות הנקודה שעליה אנחנו
 צריכים לשים את הדגש.

היו"ר ש. ארבלי-אלמוזלינו:

הרצאתו של שר החינוך והתרבות היחה מרשימה. למדנו מתוכה את היש, ונוכחנו שנעשה הרבה. אבל אם נסכם את הדברים לאור מה שמתרחש בתקופה האחרונה מסתבר שהצלחנו בתחום החינוך מן הבחינה הכמותית, אבל היה חוסר הצלחה מבחינה הגברת ההבנה וקרוב הלבבות בין שני העמים היושבים כאן - היהודי והערבי, ואני נזהרת מלהשתמש במלה חריפה יותר וקשה יותר. אם עכשיו מתגלות תופעות של חוסר הבנה למצבו של העם היהודי, לזכות קיומו של העם היהודי, לזכותם של היהודים להיות כאן, זה אומר דרשני. זו השאלה שלי אל שר החינוך והתרבות. נוכח תופעות אלו, האם לא מוטלת עלינו חובה להרבות בפעולות בצורה מתוכננת ומסודרת ולא כתופעה חולפת, אלא כפעולה מגמתית כדי לקרב את הלבבות ואת ההבנה, כדי שיובן שיש זכות קיום גם לעם היהודי כאן וגם לערבים.

לתכנית הלימודים בבתי-הספר במגזר

הערבי ובמגזר היהודי יש השפעה והשליכה. למדתי בעיראק בבית-ספר ערבי. היינו חמש תלמידות יהודיות בכיתה. למדנו על-פי התכנית של הממשלה. אני למדתי את ההיסטוריה של האיסלם ולא את ההיסטוריה היהודית. אני מבינה את המנטאליות של העם הערבי ואני יודעת את תולדות האיסלם. בתחום הזה יש לי הבנה וגישה נכונה לעם הערבי שאני חיה אתו, מפני שלמדתי בזמנו את תולדותיו. אין ספק שיש חשיבות שיהודים בבתי-הספר ילמדו את ההיסטוריה של האיסלם, ואני סבורה שהערבים צריכים לדעת את ההיסטוריה של העם היהודי שהם חיים אתו. ברור שצריכה להיות פרופורציה בין הדברים אבל עצם הידיעה וההכרה של עם אחד את ההיסטוריה של עם אחר יש בכוחם לקרב את ההבנה ואת ההכרה בזכויותיו של העם האחר. אני חוששת שבנושא זה לא העמיקו לחשוב. נראה לי שהגיע הזמן לשים את הדגש על נושאים מסוג זה.

אשר ללימוד השפה הערבית: לדעתי זה

דבר אלמנטרי ביותר. לימוד השפה הערבית איננה בבחינת חובה בבית-הספר היהודי. לדעתי, תלמיד יהודי חייב ללמוד את השפה הערבית כשפת חובה, אולי אפילו לפני אנגלית, שיכולה להיות שפת בחירה. לדעתי, חובה שנלמד את השפה הערבית, אנחנו חיים עם ערבית וחובה עלינו לדעת את שפתם, כי גם שהיא שפה רשמית. אותו דבר אמור לגבי העברית בבתי-הספר הערביים. את שתי השפות, העברית והערבית, חובה ללמד בבתי-הספר היהודיים והערביים. פעם הגשתי שאילתה בענין זה. אני רוצה לדעת מה דעתו של שר החינוך והתרבות על הנהגת שתי השפות הללו כלימוד חובה בבתי-הספר.

אני מבינה את הדאגה למצב השורר

באוניברסיטאות שלנו. יש הרושם כאילו כל מצבור מוצא לו כאן את הפורקן. אני מקבלת את דעתו של חבר-הכנסת אלזועבי שמאחורי תופעות אלו עומדים יהודים בעלי מגמות מסוימות, הם מסיתים והקרקע היא נוחה והדברים מנוצלים. נשאלת השאלה אם אנשי משרד החינוך נותנים דעתם, יחד עם אנשי האוניברסיטאות, לספל בבעיה זו.

היו צריכים להתחיל בכך מזמן.

ס. אלזועבי:

היו"ר ש. ארבלי-אלמוזלינו:

לא נלכל להחזיר את מה שלא נעשה בעבר. עלינו לדאוג לפחות לעשות בהווה ובעתיד.

אני שמחה שתינתן עדיפות לבנייה במגזר

הערבי, על אף הקיצוצים וההקפאות. עם כל היש שנעשה יש עדיין מקומות שבניתי בתי-הספר בהם אינם יכולים לשמש כבוד למדינת-ישראל ואינם ראויים לשמש כבתי-ספר. אומרים שמדינת-ישראל צריכה להיות דוגמה ומופת, חזקה עלינו שאנחנו משתדלים לעשות זאת, וחובה עלינו לדאוג לכך.

אינני מקבלת את גישתו של חבר-הכנסת אמיר

לגבי המפקחים והמחלקה הערבית. יש כל כך הרבה מורים ערביים, אני בטוחה שיש בתוכם כאלה שיכולים להיות מפקחים טובים, בעלי רמה, ידע ומסירות.

לא אמרתי שאין מורים שמתאימים להיות מפקחים, אמרתי שלדעתי זה לא קובע.

י. ז. אמיר:

היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו: אני חושבת שיש חשיבות רבה מאד שלגבי לימודים במגזר הערבי יהיו מפקחים ערביים. הוא הדין לגבי המחלקה הערבית במשרד החינוך.

אשר לבדואים: אנחנו שמחים על הסימנים הראשונים לחינוך של הבנות. אני פונה אל חבר-הכנסת אבו-רביעה ואומרת: עליך לדעת שהמשפחה והחברה יכולות להתפתח אם האשה והבת מתקדמות, כי זה הבסיס. אם רצונכם שהחברה הבדואית תתקדם - חנו לבנות אפשרויות קידום.

ח. אבו-רביעה: זה נתון בידיכם.

היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו: גם לא נורא, לא קורה שום דבר רע אם בנים ובנות לומדים ביחד. גם אצל המוסלמים זה לא היה קל בהתחלה. מכל מקום, כל הסיוע יינתן לכם מצד משרד החינוך והתרבות לקידום חינוך של הבנות.

מר קופלביץ: יש לי כמה השלמות לאינפורמציה וכמה הערות לחברי הכנסת.

אני מסכים כמעט לכל הנקודות שהעלה אותן חבר-הכנסת אלזועבי. נכון, לצערי הרב, שעדיין לא פתרנו את הבעיה העיקרית של קירוב בין הנוער היהודי לנוער הערבי במדינה, והגברת ההזדהות שלו. אני רואה בזה את האתגר הגדול. אחת הסיבות לכך היא שבמשך שנים חששו קברניטי החינוך לנגוע בשאלות עדינות, הם חשבו שהמורים אינם מוכשרים לכך ולא ידעו מה ואיך לדבר אל הילדים. גם המורים הערביים חששו, שמא מורה אשר ידבר עם ילדים על עניינים שהם על גבול הפוליטיקה יוחשדו כאילו הם אנטי משהו. החשש הזה של המורים הולך ופג, במידה רבה תודות לכך שאנחנו מדגישים את הדה-פוליטיזציה של החינוך. אנחנו סבורים שמורה צריך להיות מורה ומחנך ולא להיות עסקן. את כשירותו צריכה לקבוע מנהיגותו הפדגוגית ועליו להיות בעל מקצוע וידע. כשם שלמורה מצויין בחימיה אסור להסית תלמידים נגד המדינה, כך אסור שעסקן מובהק, שאיננו יודע כיצד ללמד, להתמנות למשרה זו או אחרת רק מפני שהוא שייך למפלגה זו או אחרת.

אנחנו ערים לצורך לתגבר את החינוך האזרחי. פתחנו בפעולה שיטתית - לעת עתה צנועה בהיקפה, מתוך שאנחנו חושבים שכל פעולה חדשה צריך לבסס אותה היטב, לבדוק אותה צעד צעד, לא למהר בצעדים פזיזים אשר עלולים להיכשל, אלא לתכנן, לנסות, לבדוק, ועל סמך הבדיקה - להרחיב. השנה התחלנו בפעולה שיטתית זו ב-7 בתי-ספר תיכוניים, ובשנה הבאה נרחיב אותה ל-5 בתי-ספר נוספים. בכל בית-ספר אנחנו ממנים רכז, המקבל הכשרה מיוחדת, אנחנו מפעילים מועצת תלמידים, כי אנחנו סבורים שחינוך חברתי צריך לצמוח מתוך חברה התלמידים. אנחנו מפעילים את מועצת התלמידים בפעולות חברתיות כגון: ארגון טיולים, כתיבת עתון, השתתפות בעיצוב הפעילויות של אחרי-הצהרים, ארגון מפגשים עם בתי-ספר יהודיים שכנים וכו'. לעת עתה אינני יכול להגיד שהצלחנו לכל רוחב החזית, אבל מה שעשינו עד כה נותן תקווה להצלחה בעתיד.

אנחנו רוצים להכין חומר, באופן שיטתי ורחב, להפעלת שיעורי המחנך בבתי-הספר היסודיים והעל-יסודיים. אני שמח לציין שיש עכשיו אפשרות תקציבית לעשות זאת, כי על אף הקיצוצים התקציבי, הפעולה החברתית הזאת קיבלה תנופה ועידוד גם מבחינה תקציבית. לפני ימים אחדים נתמנה מפקח ערבי מוסלמי לעניין זה, ויעמדו לרשותו כוחות עזר להכנת חומר.

אנחנו מארגנים באופן שיטתי מפגשים בין יהודים וערבים. אנחנו עורכים השנה 10 מפגשים מתוכננים של תלמידים בכיתות י' - י"א באווירה רחוקה מבית-הספר. הילדים מעלים את הנושאים שהם רוצים לדון בהם, ומהר מאד הם מגיעים לנושא הפוליטי, מתווכחים ברוח טובה ובונים יחסים. מעניין לציין שדווקא התלמידים החריפים בוויכוח, היהודים והערבים, מתידדים ביניהם באופן מלא ביותר. לפני שבוע שמעתי ילד ערבי מנצרת האומר: בהתחלה הילדים היהודים לא הבינו אותנו, אבל בסוף הדיון הבינו אותנו יותר, ואותו מצב היה גם מצדנו. לדעתי, הוויכוח הבלתי-כבול - יש בו כדי לצזור.

מר קופלביץ:

אני מרשה לעצמי לבקש ששר החינוך ישתתף
באחד המפגשים האלה, אחרי חג הפסח, גם
כדי לראות מקרוב כיצד מתנהל הדיון וגם כדי שיתן ברכתו לענין הזה.

ה. זיידל:

הייתי מבקש שנקבל את התכניות האלה בכתב.

מר קופלביץ:

ברצון.

ס. אלזועבי:

החנאי למפגשים אלה צריך להיות שהתלמידים
יחשקו ולא יתנגשו.

מר קופלביץ:

בשנה שעברה השתתפו במפגשים אלה, מטעם
בתי-הספר הערביים, רק בניס. השנה משתתפות
בהם גם בנות. תלמידי בית-הספר בנצרת, שערכו בזמנו "קבלת פנים" לראש-הממשלה,
משתתפים במפגשים אלה ודנים בהם בצורה נבונה ופתוחה.

הועלתה כאן בקשה לוועדה - היא קיימת.

הי"ר ש. ארבלי-אלמוזלינו:

כאן דובר על ועדה שתבדוק את המצב.

מר קופלביץ:

אני מדבר על ועדה שבה 4 יהודים ו-5 ערבים
הדנים על גישות חינוכיות. יש הבנה על

המשך הפעולה.

אני מסכים שמוכרחים לתת תנופה יותר גדולה
ללימוד השפה הערבית בבתי-הספר היהודיים. יש החלטה, שאושרה על-ידי שר
החינוך הקודם, יגאל אלון, שצריך לעשות יותר להגשמתה. הצרה היא שאין
מורים ללימוד השפה הערבית לילדים היהודיים.

הי"ר ש. ארבלי-אלמוזלינו:

אפשר לקחת מורים ערביים.

מר קופלביץ:

חשבנו להכשיר מורים ערביים לבתי-הספר
היהודיים. צריך ללמד אותם את הדידקטיקה

של לימוד השפה.

אני מסכים שמפקחים על בתי-הספר הערביים
צריכים להיות ערביים. מתוך יותר מ-40 מפקחים, שני-שלישים הם ערביים. אני
מקווה שבעתיד כולם יהיו ערביים. קיבלנו 14 מפקחים חדשים, כולם, פרט לאחד,
הם ערביים. המפקח הלא-ערבי היא יהודיה ממצרים, שהיתה מפקחת למלאכה במשרד
החינוך המצרי.

אני מסכים להערה שבבתי-הספר היהודיים
צריך ללמד יותר היסטוריה ותרבות של האיסלם. יש בענין זה ועדה אשר מכינה
תכנית שתענה על הדרישה הזאת, לפיה יוגדל באופן ניכר לא רק מספר השיעורים
אלא גם חשתנה דרך הראייה והגישה להיסטוריה המוסלמית. אני מקווה שתוך
שנה - שנתיים נוכל להפעיל אותה. אני מסכים שילדים יהודיים צריכים ללמוד
הרבה יותר על ההיסטוריה והתרבות של הערביים ועמי האיסלם. אינני מופקד
על תחום זה, אבל באמצעות שר החינוך זה יגיע למופקדים עליו.

נכון שהמנגנון איננו מספיק. יש קשיים
אפילו בתשלום משכורת, אבל אנחנו משתדלים.

אני מסכים להערה שבראש המחלקה צריך
לעמוד ערבי. אנחנו עומדים למנות עוד מפקחים טובים ואני מקווה שמחוך
המפקחים הקיימים יצמח האיש שיוכל לקבל מידי את ניהול המחלקה הערבית.

ס. אלזועבי:

האם הוא עדיין לא צמח?

מר קופלביץ:

אני רוצה להצמיח מתוך המחלקה 2 - 3
אנשים שיוכלו להיות מתאימים לתפקיד זה.

מר קופלביץ: אני שואף ומשתדל להרחיב את החינוך המקצועי, ואמנם יש אדם מיוחד המטפל בעניין זה ויש התרחבות. השנה יש בשפרעם כיתה לפקידות. ב"אורט" בנצרת נפתחה כיתה למסגרות. אנחנו עומדים כיום בסקטור הערבי, בשטח זה, במצב שבו היה הסקטור היהודי לפני עשרים שנים. יש התרחבות, אנחנו מרחיבים והולכים, ויש תקציבים לפעולה זו. הבעיה היא, שלא רבים בסקטור הערבי מעונינים לפנות לשטחים המקצועיים. השבוע שלחתי לטייבה את מרכז החינוך המקצועי, כדי שיעזור שלא רק התלמידים הגרועים יפנו לבית-הספר המקצועי, אלא שאלה שיש להם הכשרון לכך יפנו לבית-הספר המקצועי, וזה עשוי להגביר את כח המשיכה של בית-הספר המקצועי.

שר החינוך והתרבות א. ידלין: אין ספק שלימוד ערבית בבתי-הספר היהודיים הוא רצוי ודרוש, אבל לא במקום אנגלית. לאנגלית אין תחליף. אין ספק שלעומת צרפתית צריך להשקיע מאמץ כדי שילמדו יותר ערבית. אינני רואה אפשרות להנהיג זאת כחובה, כי אין לנו כוחות הוראה מספיקים. מכל מקום, נחיש את הפעולה בנושא זה. אנחנו מתחילים ללמד את הערבית המדוברת בכיתות הנמוכות. הייתי רוצה להגיע לכך שבשנה הבאה ילמדו ערבית מדוברת בכל הכיתות ה - ו בבתי-הספר בירושלים, ביחוד אלה שבמסגרת החינוך הממלכתי. בקרוב נכניס למסגרת הטלביזיה את לימוד הערבית המדוברת.

דבריו של חבר-הכנסת אלזועבי בעניין האוניברסיטאות - דברי ה' חיים, אבל כמו שציינה חברת-הכנסת גז, יש חירות באוניברסיטה העברית. חלק מהאינטליגנטים הערבים מושפעים מן התעמולה הערבית. הם מקשיבים לתחנות הערביות וחלק מהם, לשמחתנו לא כולם, נתפסים לדברי התעמולה. נכון, באוניברסיטה יש תאים המשתלטים על הסטודנטים הערבים.

ולבסוף, רצוני לחזור ולהדגיש כי אנחנו מחנכים בתוך קונפליקט קשה. אני מאמין שיש לו פתרון, אבל אי-אפשר לפתור את הקונפליקט באמצעות החינוך.

היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו: אני מודה לשר החינוך ולמר קופלביץ.

הישיבה ננעלה בשעה 11.00